

מאמר ג

איסור יחוד – גדר וסייג או איסור עצמי

1. פתיחה.
2. קריבה לעריות – גזירה או איסור עצמי.
3. קריבה לעריות במצוות יבום.
4. קריבה ויחוד במי שאין איסור בביאתו.
 - א. ביאה בלא קישוי.
 - ב. הדיון בפוסקים בקריבה לעריות למי שאינו מתקשה.
5. שיעור הזמן האסור ביחוד.
6. מחלוקת החזו"א והרב שך בהגדרת איסור יחוד.
7. הסברא בגדרי יחוד אם נאמר שיחוד איסור עצמי.
 - א. היתר יחוד עם קטן וקטנה.
 - ב. היתר בעלה בעיר.
 - ג. יחוד בחייבי לאוין.
8. יחוד בזקן שאינו ראוי לביאה.
9. מצבים בהם יש נ"מ ביסוד איסור יחוד.
10. זאת תורת העולה.

1. פתיחה.

חשוב לברר האם מה שאסרה תורה יחוד עם הערוה, הוא משום חשש שמא יבא לידי ביאה אסורה, והתורה עשתה גדר וסייג לדבריה, וכלשון הרמב"ם שכתב "שדבר זה גורם לגלות ערוה". או שמא המציאות של יחוד איש ואשה נאסרה מצד עצמה ולא כגזירה מחשש שיבא לידי ביאה אסורה ומה שאמר הרמב"ם הוא טעם האיסור, אך כאשר דבר זה נאסר הוא נהיה איסור עצמי ללא תלות בחשש.

ייתכן שלשאלה זו תהיה השלכה לגבי מצבים בהם אין אפשרות שיבואו לידי ביאה, כגון טיפול של אחות רפואית באדם משותק בפלג גופו התחתון, או יחוד עם אדם זקן או חולה שאין לו יכולת לבעול.

שאלה דומה יש לשאול בהסבר איסור קריבה לעריות, כגון חיבוק ונישוק, שלדעת הרמב"ם ועוד ראשונים אסור מן התורה, האם איסור זה הוא גדר וסייג או שיש כאן איסור עצמי של קריבה לעריות.

2. קריבה לעריות – גזירה או איסור עצמי.

רבינו יונה בשערי תשובה ^[1] כתב:

איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו (ויקרא יח, ו). כל קירוב בשר אסור, כגון הנגיעה בידי אשת איש, ופרוש "לגלות ערוה" - כי הקריבה מביאה לידי ערוה. וכי תאמר בלבבך: איפה נמצא בכתוב כי גדרה התורה גדר, כי תאמר אשר אסרו מגע יד ליד להיות גדר לעברה? נשיבך דבר: הנה במצות הנזיר, אשר עקר נזירותו פן ישתה וישכח מחוקק או יתעהו רוח זנונים, אוסרתו התורה: מכל אשר יעשה מגפן היין (במדבר ו, ד), וכל זה לגדר הרחקה ממשותה היין. וכן אמרו רבותינו זכרונם לברכה במדרש (שמו"ר טז-ב).

פשטות לשונו של רבינו יונה שקריבה לעריות אינה איסור עצמי אלא גדר והרחקה כדי שלא יגיע לידי ביאה אסורה. מאידך ניתן לומר כי אמנם ה"טעמא דקרא" שקריבה לעריות אסורה הוא מחשש ביאה, אך לאחר שגזרה תורה איסור זה הופך להיות איסור עצמי ^[2]. נראה שב' אפשרויות אלו שייכות גם לגבי הגדרתו של איסור יחוד, במיוחד לפי מה שכתבנו במאמר "גדר היחוד" שנראה שגם יחוד הוא סניף והרחבה של איסור קריבה לעריות.

במסילת ישרים ^[3] מבואר שקריבה לעריות הוא איסור עצמי מעבר להיותו גדר וסייג וז"ל:

ואם לחשך אדם לומר, שמה שאמרו על נבול פה, אינו אלא כדי לאיים ולהרחיק אדם מן העבירה, ובמי שדמו רותח הדברים אמורים, שמדי דברו בא לידי תאוה, אבל מי שאמרו דרך שחוק בעלמא, לאו מילתא הוא ואין לחוש עליו אף אתה אמור לו, עד כאן דברי יצר הרע. כי מקרא מלא שהביאוהו ז"ל לראיתם (ישעיה ט): על כן על בחוריו לא ישמח ה' וגו' כי כלו חנף ומרע וכל פה דובר נבלה, הנה לא הזכיר הכתוב הזה לא עבודה זרה ולא גלוי עריות ולא שפיכת דמים, אלא חנופה ולשון הרע וניבול פה, כולם מחטאת הפה בדיבור ועליהם יצאה הגזירה: על בחוריו לא ישמח ה' ואת יתומיו ואת אלמנותיו לא ירחם, אלא האמת הוא כדברי רבותינו זכרונם לברכה, שנבול פה הוא ערותו של הדיבור ממש, ומשום זנות הוא שנאסר ככל שאר עניני הזנות, חוץ מגופו של מעשה, שאף על פי שאין בהם כרת או מיתת בית דין, אסורים הם איסור עצמם, מלבד היותם גם כן גורמים

(1) שער ג אות פ.

(2) וכ"כ "זה השער" לר' בנימין זילבר על ר' יונה שם אות קל"ח.

(3) פרק י"א.

ומביאים אל האיסור הראשי עצמו. וכענין הנזיר שזכרו במדרש
שהבאנו למעלה:

מבואר בדבריו שכל ההרחקות של התורה מעריות אינם רק הרחקות אלא גם איסור
עצמי, וכן מסביר המסילת ישרים גם לגבי ההרחקות שעשתה התורה לנזיר. ממילא כן
יש לומר גם על איסור היחוד.

3. קריבה לעריות במצוות יבום.

על דברי הרמב"ם הסובר כי חבוק ונשוק אסורים מן התורה, הקשה השער המלך^[4] מן
הגמ' במסכת יבמות^[5] שם הובאה ברייתא האומרת כי הפסוק של "עליה בחייה"
האוסר אשת אח בביאה, בא לאסור אותה בביאה אפילו ביבום, והיינו שאין דין יבום
באחות אשה. הגמ' שם הקשתה, מדוע צריך פסוק לאסור יבום באחות אשתו, הרי לא
שייך להחזיר כאן משום שעשה דוחה לא תעשה, שכן אפשר שכלל זה נאמר רק בעשה
שאינו בו כרת, אך בעשה שיש בו כרת לא אמרינן שעשה דוחה ל"ת, וא"כ באחות
אשתו שאסורה עליו בכרת לא הותר יבום משום עשה דוחה לא תעשה ואין צורך
בפסוק לאסור יבום באחות אשתו? ושאל ע"ז השער המלך לפי הרמב"ם הגמ' יכולה
היתה להקשות טוב יותר שהרי את העשה של יבום אינו מקיים עד שממש יבא עליה,
והיינו הכנסת עטרה, ואילו איסור דאורייתא לרמב"ם עובר בשעת נשיקת האבר,
למרות שעדיין אין כאן ביאה וממילא אין כאן מצוות יבום, וא"כ לא שייך כאן עשה
דוחה ל"ת שכן בשעה שעובר על הל"ת של קריבה לעריות עדיין לא מקיים עשה של
יבמה יבא עליה?

הבית הלוי^[6] תירץ את קושיית השער המלך כי עיקר הקפדתה של התורה בקריבה
לעריות היא דווקא על הביאה עצמה, ומחשש לביאה אסרה התורה גם את הדברים
המביאים לידי ביאה שהם גדר וסייג לביאת האיסור. לכן אם הביאה עצמה מותרת
בגלל עשה דוחה לא תעשה הרי שאין גם איסור של קירוב בשר.

נראה בביאור מחלוקתם שהשער המלך סובר כי קריבה לעריות היא איסור עצמי
ואפילו במקרה שאין איסור ביאה עדיין יש איסור קריבה לעריות בחיבוק ונישוק,
וממילא קשה כיצד הותר איסור זה משום העשה שיבא אח"כ. אך דעת בית הלוי היא
שאיסור קריבה הוא גדר לביאה ואינו איסור עצמי ולכן כאשר אין איסור ביאה אין גם
איסור קריבה לעריות.

(4) איסורי ביאה פרק כ"א הלכה א.

(5) דף ג ע"ב.

(6) חלק א סימן א.

אולם עדיין ניתן לומר שאין ראייה מן הבית הלוי שאיסור יחוד הוא אינו איסור עצמי, שכן ניתן לומר בדעתו שאכן קריבה לעריות נאסרה משום גדר וסייג, ולכן במצב בו כלל אין איסור ביאה אין גם איסור של קריבה, אך במקום בו שייך איסור ביאה והתורה אסרה קריבה משום גדר וסייג, איסור זה הפך להיות איסור עצמי ולא נשאר רק גדר וסייג. והיינו שהסיבה שהתורה אסרה קריבה בעריות הוא משום גדר וסייג אך כאשר שייך גדר וסייג הופך האיסור להיות איסור עצמי.

4. קריבה ויחוד במי שאין איסור בביאתו.

הנ"מ בשאלה זו האם יחוד הוא איסור עצמי או לא היא יחוד עם אדם שאין איסור בביאתו. לשם כך יש לברר מה דין ביאה באדם שאין לו יכולת לבעול בקישוי.

א. ביאה בלא קישוי.

הרמב"ם בהלכות איסורי ביאה ^[7] כתב:

כל הבא ביאה אסורה בלא קישוי, אלא שהיה האבר שלו מדולדל כמו אבר המתים כגון החולים, או מי שנולד כך כגון סריס חמה אע"פ שהכניס את האבר בידו אינו חייב לא כרת ולא מלקות ואין צריך לומר מיתה, שאין זו ביאה, אבל פוסל הוא מן התרומה וב"ד מכין את שניהם מכת מרדות.

מבואר ברמב"ם שעל בעילה בלא קישוי אין חיוב כרת, מיתה או מלקות, וזאת משום "שאינו זו ביאה".

הלבוש ^[8] מסביר שהסיבה שלוקה מכת מרדות בבעל באבר מת הוא משום שאינו אסור אלא מדרבנן, וז"ל:

אבל מי שבעל בלא קישוי אלא באבר מת שהכניסו בידו אינה נקראת ביאה ואין חייבים כלום וגם באשת איש לא נאסרה על בעלה מן התורה אלא מדרבנן וגם מכין אותו מכת מרדות.

בדין קינוי של אדם לאשתו כאשר התייחדה עם אדם שאינו יכול לבעול, כתב הרמב"ם ^[9]:

(7) פרק א הלכה י"א.

(8) סימן כ.

(9) הלכות סוטה פרק א הלכה א.

קנוי האמור בתורה וקנא את אשתו הוא שיאמר לה בפני עדים אל תסתרי עם פלוני אפילו היה אביה או אחיה או גוי או עבד או שחוף והוא האיש שאינו מתקשה ואינו מוליד.

וכך פסק גם בשו"ע^[10].

בדברי הרמב"ם כאן מבואר שמקנין ע"י שחוף, שהוא אדם שאינו יכול לבא לידי קישוי, ובפשטות משמע מכאן ששייך ביאה בשחוף מדאורייתא, שהרי משמעות הקינוי היא קינוי מסתירה העלולה להביא לידי ביאה אסורה, ועל כרחך שביאת שחוף נקראת ביאה, ודברים אלו סותרים את פסיקת הרמב"ם שהובאה לעיל שביאה ללא קישוי אינה ביאה. באחרונים מצאנו ב' תשובות לקושיא זו.

הטור^[11] האריך לבאר על איזה ביאה חייבים כרת ועל איזה לא, והסביר הרמ"א^[12] שהנפקא מינא בדין זה הוא לעניין לאסור אשה על בעלה, משום שכל ביאה שחייבים עליה אוסרת את האשה על בעלה.

הב"ש^[13] הבין מדברי הרמ"א שכמו שכל שיש חיוב בביאתו אוסר אשה על בעלה, כך גם כל שאין חיוב בביאתו אינו אוסר אשה על בעלה, ועל זה הקשה:

דלאו בכל הדינים שכתב בטור לענין חיוב מיתה נאסרה לבעלה דהא הטור כתב המשמש באבר מת פטור ממיתה והיא נאסרה לבעלה כמו שכתב בסימן קע"ח.

ובמהדורא קמא כתב הבית שמואל את הראיה מסימן קע"ח, ששם נפסק "מקנין ע"י שחוף שאינו מתקשה" ומפורש שיש קינוי גם באבר מת. כוונת הב"ש היא שכמו ששייך דין קינוי באבר מת ה"ה שנאסרת על בעלה בביאה זו שכן שם ביאה עליה.

מבואר בדבריו שלמרות שאין חיוב על ביאת שחוף, עם כל זה יש על ביאתו שם ביאה בכדי לאסור אשה על בעלה. לפי זה מיושבת הקושיא על הרמב"ם, שכן למרות שאין חיוב מיתה ועונש על ביאה באבר מת, אך עדיין שם ביאה עליה לאוסרה על בעלה. לפי דבריו נמצא שיש איסור תורה בביאת שחוף, למרות שאין עונש ומיתה על ביאה זו, ולא כפי שכתב הלבוש בדעת הרמב"ם שביאת שחוף איסורה מדרבנן בלבד.

כעין תירוצו זה כתב גם הנחפה בכסף^[14] וז"ל:

(10) אבן העזר סימן קע"ח סעיף ב.

(11) אבן העזר סימן כ.

(12) אבן העזר סימן כ.

(13) ס"ק ה.

(14) אבן העזר סימן י"ט.

נמצא אתה למד דבביאה זו גם כן יש איסור תורה אלא שהוא פטור ממיתה ועונש.

לפי דרך זו מצאנו יישוב לפסקי הרמב"ם, אמנם אין עונש וחיוב מיתה על ביאת שחוף אך ביאתו אסורה מדאורייתא והיא אוסרת אשה על בעלה, וא"כ מובן מדוע יש קינוי באשה שנסתרה עם שחוף.

גם בשו"ת שבות יעקב^[15] הקשה על הרמ"א את הקושיא הנ"ל מדין שחוף וכתב ששאלתו הובאה בקונטרס אחרון של בנו של מחבר שער אפרים אשר כתב ליישב קושיא זו וז"ל:

ובתר עיונא בהאי מילתא אמינא לענ"ד דדברי הרב המפה נכונים דהא דבשחוף נאסר' היינו ע"י קינוי וסתירה דבקפידא דבעל תלה רחמנא וקינא את אשתו כתיב וכדאמרינן בסוטה דף כ"ו ע"ב וביבמות דף פ"ה אבל אם זינתה בעדים עם השחוף דאינה חייבת מיתה לא נאסרה כיון דלא ידענו שקפיד הבעל.

לפי דעה זו לעולם אין בביאת שחוף שם ביאה מדאורייתא, ואינה נאסרת על בעלה בביאה הזו, וכל איסורה הוא מדרבנן כמו שכתב הלבוש. הסיבה שבכל זאת שייך דין קינוי אם קינא לה משחוף הוא משום שלעניין קינוי מספיק שיש הקפדה של הבעל בכדי לאוסרה על בעלה, וגם אדם שאין חיוב בביאתו אפשר לקנות בואם הבעל מקפיד. אולם השב"י עצמו לא קבל תירוץ זה והסכים עם תירוצו של הבית שמואל.

גם בעצי ארזים כתב כדברי בן השער אפרים שהראיה שהביא הב"ש מסימן קע"ח אינה מוכחת:

די"ל אע"ג שמקנין ע"י מ"מ אינה נאסרת לבעלה ע"י ביאת שחוף כיון שקינוי תלוי בקפידת הבעל וכיון שזו ביאת זנות והבעל מקפיד הרי למרות שאינה נאסרת על בעלה מקנין לה.

וכ"כ במל"מ^[16] ששייך קינוי אפילו בביאה שאינה נאסרת על בעלה.

לפי דרך זו יש יישוב נוסף לסתירה בדברי הרמב"ם, אין איסור תורה בביאת שחוף, וכמו שכתב הלבוש שביאה זו אסורה מדרבנן בלבד, ומה שיש קינוי מן השחוף הוא משום שקינוי אינו תלוי באיסור הביאה אלא בהקפדת הבעל, וכיון שהבעל הקפיד על אשתו שלא תתייחד עם השחוף, נאסרת על בעלה בסתירה זו.

ב. הדיון בפוסקים בקריבה לעריות למי שאינו מתקשה.

(15) חלק א סימן צ"ד.

(16) סוטה פרק א הלכה ג.

הפוסקים דנו מה דין קריבה לעריות ויחוד במי שאינו יכול לבעול. נראה ששאלה זו תלויה בשאלה שהעלנו לעיל, האם יחוד הוא איסור עצמי או שנאסר משום גדר וסייג.

אם נאמר שאיסור קריבה לעריות וכן איסור יחוד הם איסורים עצמיים, ודאי שאיסורים אלו שייכים גם בו בין אם חייב על ביאתו בין אם לא.

אם נאמר שקריבה לעריות ויחוד אסורים רק משום גדר וסייג, אזי יש מקום לדון באיסורם בשחוף. לסוברים כי ביאת שחוף מותרת מדאורייתא [הלבוש, בנו של השער אפרים, העצי ארזים בדעת הרמב"ם] נראה שבשחוף אין איסור בקריבה וכן ביחוד. לסוברים שיש בביאתו איסור תורה [הב"ש והשב"י] לכאורה יש לאסור בו קריבה לעריות ויחוד כמו בכל אדם. אלא שאין הכרח לומר כן, שכן אפשר שכיון שאין לחוש שמא יבא עליה, שהרי אין לו תאוה בביאתו, התורה לא גזרה שמא יבא עליה, ולכן אפשר שנתיר לכתחילה קריבה ויחוד עמה או שנאסור אותם מדרבנן.

אפשרות שלישית היא לחלק בין קריבה לעריות לבין איסור יחוד. אפשר לומר שאפילו אם קריבה אסורה באיסור עצמי, יחוד נאסר רק משום גדר וסייג, וא"כ לפי אפשרות זו ודאי שיש בשחוף איסור תורה של קריבה לעריות, אך עדיין יש לשאול האם יש בו איסור יחוד, ותלוי הדבר בספיקות שהעלנו לעיל.

בנחפה בכסף ^[17] וכן בקרית מלך רב ^[18] נשאלו שאלה זהה וזה לשונה:

מעשה שהיה פה עירינו באיש שהוא בן תורה שמוחזק אצלינו שאין לו גבורת אנשים כלל ונשען על ביתו ולא יעמוד, וכשבא על אשתו באיזה זמן בדוחק משמש באבר מת כמ"ש הרמב"ם ז"ל. ויהי היום ונתפס האיש שחבק ונשק ערוה אחת ומנהגינו לענש נכסין על הקריבות והוא אמיד, וכשרצו להענישו טען שלגבי ידיה אין זה איסור וטעמו שמדברי הרמב"ם ז"ל נראה שעיקר איסור הקריבות הוא מפני הרגל עבירה שמא יבא עליה ובדידיה אפילו אם יבא ליכא שום איסור תורה... וחכם עירינו טען כנגדו שבכל אסורי תורה לא נמצא איסור שאסרה תורה מפני הרגל עבירה ואינו אלא איסור בפני עצמו ונהי שהביאה באבר מת התירה תורה אבל זה איסור בפני עצמו וכדקאי קאי.

הבן תורה טוען שקריבה היא משום סייג וגדר, וכיון שאין לו גבורת אנשים ואפילו אם יבא עליה אין שום איסור תורה, אזי לא שייך לגביו שום איסור של גדר וסייג ומותר הוא בקריבות. חכם העיר הודה שאין שום איסור תורה בביאתו אך טען שבכל זאת יש

(17) חלק ב' אבן העזר סימן י"ט. דבריהם של הנחפה בכסף והקרית מלך רב הובאו באוצר הפוסקים סימן כ' סעיף א' ס"ק י"א אות ה' בנוגע לשאלה אם האיסור בביאת אבר מת הוא מדאורייתא או מדרבנן.

(18) לבנו של המחנה אפרים, בחלק השו"ת שאלה כ"ו.

בו איסור קריבה משום שאיסור זה הוא איסור עצמי ולכן גם מי שאין בו חשש ביאה אסור בקריבה.

על שאלה זו ענה הנחפה בכסף שיש איסור מהתורה בביאת אותו בן תורה שאין לו גבורת אנשים, שלא כדברי הבן תורה ולא כדברי חכם העיר. וכתב להסביר כי טעמו של השו"ע ^[19] שפסק על פי הרמב"ם כי יש קינוי בשחוף הוא משום שיש איסור תורה בביאת שחוף למרות שאין חיוב מיתה על ביאתו, וז"ל:

נמצא אתה למד דבביאה זו גם כן יש איסור תורה אלא שהוא פטור ממיתה ועונש וכיון שכן ראוי לעשות גדר וסייג מדרבנן בקריבה זו כדי שלא יבא עליה, שהוא איסור תורה, וכ"ש אם היתה א"א דנאסרת על בעלה בביאתו, דודאי ראוי להרחיקו ולאסרו מדרבנן מיהא כדי שלא יבא לידי איסור תורה, דאין כאן היתר כלל לביאתו.

לדעת הנחפה בכסף אשה נאסרת על בעלה ע"י שחוף המשמש באבר מת [ולמד כן מדין קינוי בשחוף], ולכן יש בביאה זו איסור תורה אלא שהוא פטור ממיתה ועונש.

מאידך הנחפה בכסף מצדיק את הבן תורה שאין איסור קריבה מהתורה בשחוף [למרות שביאתו אסורה מדאורייתא], אולם לא מטעמו, שכן לפי הבן תורה גם בביאתו אין איסור תורה ולא שייך כלל לגדור כאן, ואילו הנחפה בכסף מבין שיש איסור תורה בביאת שחוף. אולם הסיבה שלדעתו אין לאסור בשחוף קריבה לעריות היא משום שכיון שאיסור קריבה הוא אינו איסור עצמי אלא רק גדר וסייג, בשחוף אין לגזור שכן אין לו תאוה ואין לחוש שמא ע"י קריבה יבא לידי ביאה ממש.

הנחפה בכסף מוכיח מהרמב"ם שאיסור קריבה אינו איסור עצמי אלא גדר וסייג. הרמב"ם כתב בהלכות איסורי ביאה כי קריבה הוא דווקא מי שחביק ונישק "דרך תאוה ונהנה", מבואר שכאשר מחבק ומנשק עריות שאין בהם תאוה [כגון אחותו] אינו לוקה, ושאל ע"ז הנחפה בכסף:

אמאי לא ילקה גם כן על קריבה זו דאף שאין לו תאוה ולא יבא לידי ביאה מ"מ איסור דקריבה הוא אפילו אינו בא לידי עבירה כלל, אלא ודאי מוכח כמו שכתב הבן תורה שאיסור תורה זה הוא כדי שלא יבא לידי הרגל עבירה, וכל שאנו מובטחים שלא יבא לידי הרגל עבירה כיון שאין לו תאוה והנאה, אין כאן איסור תורה אלא שהוא דבר מגונה ומעשה טפשים ^[20].

(19) אבן העזר סימן קע"ח סעיף ב.

(20) לדעתי אין זו ראיה לכך שקריבה אסורה רק משום גדר וסייג, שכן אפשר לומר שקריבה היא איסור עצמי אך עכ"ל כל זה התורה אסרה דווקא קריבה שיש בה הנאה. הטעם של הגבלה זו אינו משום שכתוצאה מקריבה זו יבא עליה, אלא משום שזהו גדר האיסור,

ולפי זה כתב הנחפה בכסף שאין לאסור מדאורייתא את הקריבה בשחוף, אולם נראה שמדרבנן יש לגזור שכן סוף סוף בביאתו יש איסור תורה ויש לגזור, לפחות מדרבנן, שמא יבא עליה.

וסיכם את דבריו שם בהמשך התשובה:

איסור הקריבה מן התורה הוא משום גדר כדי שלא יבא לידי ביאה עצמה וה"ט הו"ל כמפרש בקרא בהדיא דלכ"ע דרשין טעמא דקרא וכל דלא שייך הטעם שהרי לא יבא לידי ג"ע כיון שאין לו גבורת אנשים ודאי דשרי מן התורה כיון שטעם האיסור הוא מפני גדר הביאה והרי מצינו כל הני איסורין של תורה שהם מפני גדר עבירה אחרת וכל דלא שייך טעם הגדר שרי^[21].... אכן איסור דרבנן ודאי איכא ודבר מגונה הוא ומעשה טפשים... דקריבה דחיבוק ונישוק שלו איסור דרבנן הוא דווקא לכ"ע.

בדברי הנחפה בכסף אין התייחסות ליחוד, אך אם יחוד הוא חלק מקריבה לעריות כפי שכתבנו, הרי אותו טעמא דקרא שכתב בקריבה, שהיא אינה איסור עצמי אלא גדר וסייג, שייך גם ביחוד, וכפי שנראה מלשון הרמב"ם והסמ"ג כי גם בקריבה וגם ביחוד הטעם זהה כדי שלא יבא לידי גילוי ערוה והדין ביחוד כמו בקריבה.

בקריית מלך רב^[22] התלבט בדין איסור ביאה במי שאין לו גבורת אנשים האם ביאתו אסורה מהתורה אם שימש באבר מת או לא. והביא את דברי הרמב"ם^[23] שהבאנו לעיל בדין ביאה באבר מת שאינו חייב עליה מיתה, וכתב על זה הקריית מלך רב:

כי אפילו דאסור לשמש בעריות דאורייתא מ"מ כיון שהוא איסור קל שאין בו לא מיתה ולא מלקות, בחיבוק ונישוק לא אסרו. שהרי אפילו באיסורי לאוין ס"ל להרמב"ם ז"ל דליכא אלא איסור בלבד כמ"ש המ"מ^[24] "ואין דעת רבינו שילקה בקריבה אלא בחייבי כריתות או בחייבי מיתות ב"ד הכתובים בפרשה והם הנקראים עריות אבל בחייבי לאוין יש בהן בדברים אלו איסור אבל לא מלקות וזה מתבאר

קריבה שיש בה הנאה ותאוה. וגם ההנאה והתאוה לא קשורים דווקא בביאה וגם מי שלא רוצה לבא עליה יש לו הנאה.

(21) כתב כמה פעמים "שאינו ראוי לביאה כלל" או "כל שאנו מובטחים שלא יבא לידי עבירה כלל" כנראה מבין שכאן התורה לא היתה צריכה לגדר וסייג כי ממילא אין לו שום תאוה לבא על אשה בצורה זו.

(22) חלק השו"ת שאלה כ"ו.

(23) איסורי ביאה פרק א הלכה י"א.

(24) איסורי ביאה פרק כ"א הלכה א.

במ"ש כאן^[25], ואפילו באיסורי עריות לא אסר הרמב"ם ז"ל אלא כשחיבק ונישק דרך תאוה ונהנה בקירוב בשר דמשמע דכל שאינו דרך תאוה ואינו נהנה אינו לוקה מן התורה, וא"כ בנידון דידן שאין לו גבורת אנשים כלל נראה דלית ליה תאוה ואינו נהנה ואפילו אם יהיה נהנה אינו אלא מעשה חדודים והנאה מועטת^[26] וכה"ג יהיה דומה למ"ש הרמב"ם דאסור לשחוק עמה וסיים דמכין אותו מכת מרדות וא"כ גבי שחוף חות חד דרגא ונימא דבחיבוק ונישוק ליכא איסור כלל אלא דמכוער הדבר... כלל העולה מכל האמור כי כבר צידדתי כמה צדדים ולא מצאתי בפירוש מי שיאמר שאסור לאיש כזה חיבוק ונישוק אפילו מדרבנן.

למרות שסובר כי בביאת שחוף יש איסור תורה אך סובר שהוא איסור תורה קל שאין בו לא מיתה ולא מלקות, וכיון שלדעתו גם בחייבי לאוין אין איסור קריבה מהתורה אם כן כ"ש באיסור קריבת שחוף מה עוד שאין לו תאוה ואינו נהנה^[27] ועל קריבה כזו לא אסר הרמב"ם.

תוך כדי דבריו הוא טוען כנגד חכם העיר שכתב שקריבה היא איסור עצמי ומביא את לשון הרמב"ם, שכתב לגבי איסור קריבה לעריות:

לא תקרבו לדברים המביאים לידי גילוי ערוה.

וכתב על זה הקרית מלך רב שמכאן יש ללמוד שאיסור קריבה אינו איסור עצמי אלא גדר וסייג וז"ל:

כי מדברים אלו נראה שאין איסור החיבוק והנישוק אלא משום שמביא את האדם לגלות הערוה וכך כתב בספר החינוך לא תעשו שום קריבה שהיא הגורמת והמביאה האדם לגלות ערוה ומפני זה כתב הרמב"ם ז"ל דהמחבק אחת מן העריות שאין לבו של האדם נוקפו או שנשק לאחת מהם כגון אחותו הגדולה דאסור לחוד איכא וכ"כ דאסור להתיחד עם ערוה שדבר זה גורם לגלות ערוה והוא מן התורה.

(25) באוצר הפוסקים הביא את דעת המנחת חינוך מצוה קפ"ח אות ב שכתב שהוא דאורייתא וכ"כ בתשובות יד שלום סימן י"ז ואילו במשפטים ישרים [בירדוג'ו ח"א סימן שצ"ח] ובנתיבות שלום [נתיב ב סעיף ח] כתבו שהאיסור מדרבנן.

(26) דבריו צ"ע, שכן מי שאין לו גבורת אנשים אמנם אין לו תאוה גמורה בביאה כיון שאינו יכול לגמור את הביאה, אך בחיבוק ונישוק יש לו תאוה והנאה כמו לכל אדם?

(27) גם הוא מזהה את מה שכתב הרמב"ם "חיבק ונישק דרך תאוה" דווקא במי שיכול לבעול ולדעתו לא קרב זה אל זה שגם מי שאינו יכול לבעול יש לו הנאה ותאוה שאינה קשורה דווקא בביאה וכפי שכתבנו לעיל.

מבואר בדבריו שקריבה לעריות הוא גדר וסייג, ובדבריו נוסף שכן הוא גם לגבי איסור יחוד^[28].

א"כ לסיכום, גם הקרית מלך רב וגם הנחפה בכסף סוברים שקריבה לעריות אסורה רק משום גדר וסייג, ולכן לדעתם מן התורה לא שייך איסור במי שאין לו גבורת אנשים, למרות שלדעתם יש איסור תורה בביאתו, וזאת משום שאין בו חשש שמקריבה יבא לידי ביאה משום שאין לו תאוה.

הנחפה בכסף והקרית מלך רב כתבו שקריבה לעריות אינה איסור עצמי אלא גדר וסייג, ויש לדון א"כ מה הדין ביחוד. הקרית מלך רב כתב בהדיא שגם יחוד נאסר רק משום גדר וסייג ולא באיסור עצמי, לדעתנו נראה שכן יסבור גם הנחפה בכסף.

בציץ אליעזר^[29] הביא בהרחבה את דברי הקרית מלך רב ואת מסקנת הנחפה בכסף וכתב כי למרות שהקרית מלך רב כתב שקריבה לעריות במי שאין לו גבורת אנשים הוא בגדר דבר מכווער, והנחפה בכסף והפרי האדמה^[30] אסרו מדרבנן, כל זה הוא לגבי קריבה לעריות אך לא לגבי יחוד וז"ל:

היינו דווקא בקריבה של חיבוק ונישוק דעושה מעשה של קריבה בידים אל עריות ובזה הוא דשייך טעמא של הפרי האדמה דאיכא בזה משום לך לך אמרינן וכן טעמא של הנחפה בכסף דדבר מגונה הוא ומעשה טפשים משא"כ לענין שאלת יחוד דהוא בשב ואל תעשה ואינו קרב כלל בנגיעה של ממש אל הערוה ואינו עושה בידים שום דבר מגונה או מעשה טפשים בכל כה"ג י"ל דגם הנחפה בכסף והפרי אדמה יודו דליכא גביה גם לא איסורא מדרבנן ולא עוד אלא גם דליכא בזה אפילו משום כיעור אלא דזאת מיהת נראה דבכל זאת צריך להתרחק מהיחוד משום מראית עיני בני אדם אשר אינם יודעים מצבו אבל כל דליכא משום כך כגון שאין רואים או אם הוא בפני כאלה שיודעים מצבו שפיר י"ל דמותר.

מבואר בדברי הציץ אליעזר כמו שכתבנו שלדעת הסוברים שקריבה לעריות אסורה משום גדר וסייג, גם יחוד אסור משום גדר וסייג בלבד. אך לגבי מה שכתב שיחוד קל יותר ומותר לגמרי אין הדבר ברור כיון שביחוד יש צד שהוא חמור יותר מקריבה, כי

(28) ואמנם הקרית מלך רב לא נזקק לטיעון זה שקריבה היא סייג, שכן לדעתו כי גם בנדון השאלה, משום שלדעתו אין איסור תורה של קריבה בחיבי לאוין וכ"ש במציאות, ומ"מ הוסיף טענה זו לחזק את פסיקתו.

(29) חלק ו סימן מ סוף פרק כ"ב.

(30) חלק ג איסורי ביאה פרק א.

ביחוד החשש הוא לביאה עכשווית [למרות שכאן הוא שחוף], ואילו בקריבה החשש הוא רחוק יותר.

גם לדעתנו מסתבר שיחוד אינו שונה משאר קריבה לעריות אלא הוא כלול בהם כפי שכתבנו לעיל שכך גם נראה מלשונות הרמב"ם והסמ"ג והחינוך כפי שכתבנו במאמר "גדר היחוד". הנימוק שכתב הרמב"ם בקריבה לעריות "לא תקרבו לדברים המביאים לידי גילוי ערוה" וכן לשוננו ביחוד "שדבר זה גורם לגלות ערוה" בפשטות הוא טעמא דקרא, אך האיסור אחר שהתורה אסרה אותו, יכול להיות איסור עצמי. ואם נאמר כצד השני שהוא רק גדר לביאה אסורה וכאן דורשים טעמא דקרא כפי שכתב הנחפה בכסף, כך נאמר גם ביחוד כמו שמבואר בקרית מלך רב. וגם לשונות הסמ"ג והחינוך שהבאנו לעיל [במאמר "גדר היחוד"] שוות באיסור יחוד ובאיסור קריבה לעריות וא"כ אין לחלק ביניהם.

5. שיעור הזמן האסור ביחוד.

ישנה מחלוקת בין הפוסקים ^[31] האם יש ליחוד זמן מסוים האסור או שמא כל יחוד אסור אפילו לזמן קצר ביותר.

מהר"י ווייל ^[32] הוכיח שגם יחוד לזמן מועט אסור, וז"ל:

ומדקאמר שמא יצטרך אחד להשתין מים אלמא אפילו שאינו שוהה
אלא מעט אפילו הכי אסור משום יחוד.

כמו כן יש אחרונים שקבעו שיעור לביאה בפועל על פי מה שנפסק בסתירת סוטה ברמב"ם ובשו"ע שהוא זמן צליית ביצה וגמיעתה שיש אומרים שהוא זמן קצר ביותר. אם השיעור הוא אכן זמן כל כך קצר הרי ודאי שאינו מכח סייג וגדר לביאה שהרי אינו יכול לבא עליה בפרק זמן קצר שכזה, על כרחנו לומר שדעות אלו סוברות שיחוד אסור באיסור עצמי ולא משום גדר וסייג.

6. מחלוקת החזו"א והרב שך בהגדרת איסור יחוד.

בחזו"א ^[33] דייק מלשון הרמב"ם והמחבר שכתבו ש"דבר זה גורם לגלות ערוה" שאיסור יחוד אינו איסור עצמי אלא גדר וסייג לביאה אסורה. מבואר שלגבי יחוד סובר שהוא משום גדר וסייג אך לא ברור מה יסבור לגבי איסור קריבה לעריות.

(31) והרחבנו עליה לקמן במאמר ז' "משך הזמן האסור ביחוד".

(32) סימן נ"ה.

(33) בהערות על אבי העזרי שנביא לקמן.

הדבר הלכה ^[34] כתב לחלק בין קריבה לעריות לבין יחוד ודעתו כי אפילו אם קריבה לעריות הוא איסור עצמי, יחוד הוא רק משום חשש ביאה כעין גזירה מהתורה, ואינו איסור עצמי כשאר איסורים. והביא ראיה מבעלה בעיר שם היחוד מותר ואם היה איסור עצמי מדוע הותר? מה איכפת לי שלא יכולים לזנות סוף סוף הדבר אסור.

לפי מה שהערנו לעיל שמלשונות הראשונים נראה שקריבה לעריות ויחוד שונים, יש להעיר על מה שכתב שלמרות שקריבה היא איסור עצמי, יחוד הוא משום גדר וסייג.

לאחר מכן הביא שם הדבר הלכה את דעת הרב שך זצ"ל בספרו אבי העזרי ^[35] הטוען כי יחוד הוא איסור עצמי ואחת מראיותיו משאלת תוס' בסנהדרין ^[36] על הגמ' שלמדה היתר יחוד עם אשתו נדה מן הפסוק "סוגה בשושנים", ושאל על זה התוס' שם:

וא"ת והא יחוד דאורייתא היא כדדרשינן (לעיל דף כא:) מכי יסיתך אחיך בן אמך והיכי אתא קרא דדברי קבלה למישרי מאי דכתיב באורייתא.

והנה אם נאמר שאיסור יחוד הוא רק גדר וסייג שאלת התוס' לא מובנת, שהרי התורה אסרה יחוד כגדר וסייג כשיש חשש ביאה, והפסוק סוגה בשושנים לא בא לחדש הלכה אלא לחדש מציאות, שאין חשש ביאה באשתו נדה. התוצאה של עדות זו היא שאין איסור יחוד, אך אין כאן עקירה של דין תורה. לעומת זאת אם נאמר שיחוד הוא איסור עצמי שאלת התוס' מובנת, שכן להתיר יחוד לא מספיק בעדות שאין כאן חשש ביאה, אלא יש צורך בחידוש הלכה שיחוד במציאות זו מותרת, וע"ז שאל התוס' כיצד ייתכן שדברי קבלה יבואו להתיר איסור עצמי שאסרה התורה.

אולם נראה שאין מכאן ראיה שיחוד אינו משום גדר וסייג. אפשר לומר שיחוד הוא גדר וסייג, אלא שכאשר התורה אסרה יחוד מן הסתם היא אסרה גם כאשר הסתברות הביאה היא נמוכה, וכוונת התורה לומר שלמרות שרוב בני"י נשמרים מאיסור עריות, כיון שאפשר לבא לידי ביאה יש לאסור. וכמו שאסרה תורה קריבה לעריות שאין הכרח שדבר זה יביא לידי ביאה אסורה ^[37]. לפי הבנה זו הבין התוס' שגם ביחוד עם אשתו נדה אסרה תורה למרות ששם ההסתברות.

(34) סימן א ס"ק א בהערה.

(35) איסורי ביאה פרק כ"ב.

(36) דף ל"ז ע"א ד"ה התורה.

(37) עיין באיגרת שכתב ר' ישראל מסלנט בהפסל חוברת ג כסלו תרס"א שמבואר בדבריו שהתורה אסרה קריבה לעריות למרות שאין ודאות לביאה וז"ל: "ענין הקורבה הוא התקשרות הרעיון תאות הזכר לנקבה אשר אפשר להתגולל מזה [אולי לעתים רחוקות אם לא יהיה שטן ומונע] ביאה והיא התאוה לבעול אשה אשר מצאה חן בעיניו... ולזאת ברקוד אף עם אשה ערוית הרגילה עמו מ"מ בודאי פסיק רישא הוא שיבא לנגיעת בשר

היא נמוכה, ורק במציאות כמעט ודאית, של אם ובנה, אין איסור יחוד. לאור זאת הבין התוס' שהפסוק "סוגה בשושנים" בא לחדש הלכה, ולומר שבהסתברות נמוכה של ביאה אין לאסור יחוד, ועל זה שייך להקשות כיצד דברי קבלה סותרים דברי תורה.

בהערות החזו"א על הספר אבי העזרי ^[38] כתב לדחות את ההבנה שיחוד הוא איסור עצמי וכתב שם:

אבל האמת בקרא לא כתוב יחוד, אלא בן אין צריך ליזהר מאמו, אבל חשוד על שאר עריות וממילא אסור יחוד.

החזו"א מדויק שהתורה לא אסרה במפורש יחוד, שאז היה מקום לומר שיחוד הוא איסור עצמי. התורה כתב שבן מתייחד עם אמו, מכאן למדו חז"ל שאדם לא חשוד על אמו אך חשוד על שאר עריות, וממילא מתוך נתון זה למדו חז"ל שהתורה אסרה יחוד. א"כ מבואר שכל איסור יחוד הוא בגלל החשד שיבא על עריות שאינם אמו, ומוכח שיחוד אינו איסור עצמי אלא גדר וסייג.

אולם לעיל במאמר "רמת חומרותו של יחוד" ^[39], הבאנו את פירושו של הפני יהושע לדרשת הכתוב בדין היחוד. לפי דעת הפנ"י הלמוד מן הפסוק הוא מהמילה "בסתר" המופיעה בתחילת הכתוב, וכוונת התורה לומר שמציאות של סתר מותרת רק לבן עם אמו וכדומה ולא בשאר עריות. פירוש זה יסודו בירושלמי, והפנ"י הבין כך גם בבבלי. לפי הבנה זו התורה לא למדה אותנו רק את שיש חשד שהאדם יבא על שאר עריות, אלא את דין היחוד ממש, וא"כ שייך לומר שיחוד הוא איסור עצמי ולא גזירה.

7. הסברא בגדרי יחוד אם נאמר שיחוד איסור עצמי.

אם נאמר שיחוד הוא איסור עצמי, [וכמו שמצינו שכתבו השער המלך ועוד לגבי קריבה], צריך ליישב גדרים מסוימים בדין יחוד שבהם הותר יחוד.

ג. היתר יחוד עם קטן וקטנה.

הרמב"ם ^[40] כתב שלא גזרו על יחוד עם קטנה וקטן, כנראה שטעמו של הרמב"ם הוא משום שקטן מגיל תשע שנים ומטה שבא על הערוה אינו אוסרה על בעלה כי אין לביאתו שם ביאה, וא"כ גם יחוד עמו הותר. אולם סברא זו מובנת אם נאמר שיחוד

ואף שרגיל בזה וכמעט רחוק מההרהר מ"מ כיון דלפעמים יכול להיות מזה התקשרות הרעיון ויולד מזה קורבה יותר ממה שהיה עמה מקדם כמו לרמב"ן אסור מדרבנן ג"כ לרמב"ם אסור מדאורייתא."

(38) מודפס בסוף הספר אבי העזרי.

(39) מאמר א פרק 2 פסקה א.

(40) הלכות איסורי ביאה פרק כ"ב הלכה י.

נאסר מצד גדר וסייג, אך על הצד שיחוד הוא איסור עצמי, מה לי אם אוסר בביאתו מה לי אם לא אוסר, סוף סוף יש כאן איסור עצמי של יחוד שלא תלוי כלל בחשש הביאה? נראה שצריך לומר שיש הבדל בין קטן שאינו בר ביאה לבין גדול שהוא בר ביאה אלא שאינו יכול לבעול. כל מה שאסרה תורה איסור עצמי הוא רק במי שהוא שייך לקבוצה של יכולים לבעול, אך מי שנמצא בקבוצה שאין ביאתם אינו בכלל האיסור, ולא משום שאין לחוש בו שמא יבעול אלא משום שבו לא אסרה תורה כלל יחוד. וא"כ בגדול שאין לו גבורת אנשים אסרה תורה, שכן סוף סוף הוא שייך לקבוצה של אנשים שהם ראויים לביאה, ולמרות שהוא מצד עצמו יוצא דופן, כיון שיחוד הוא איסור עצמי גם עליו חל האיסור. אך קטן שייך לקבוצה של אנשים שלא שייך בהם כלל ביאה, וכיון שכך התורה לא דברה עליו כלל, התורה אסרה יחוד עם מי שהוא בר ביאה וקטן כלל אינו בר ביאה [כל עוד שהוא קטן].

ד. היתר בעלה בעיר.

אם נאמר שקריבה ויחוד אסורים מצד גדר והרחקה כדי שלא יגיעו לביאה, ואינם אסורים באיסור עצמי, מובן מדוע יחוד מותר במקום שלא שייך שיגיעו לביאה למרות שיש יחוד פסי, כגון בעלה בעיר שחוששת לזנות שמא יבא בעלה. אך אם נאמר כי קריבה ויחוד אסורים באיסור עצמי לכאורה צ"ע מהיתר יחוד כשבעלה בעיר, שלמרות שלא מסוגלת לזנות מפתח בעלה שנמצא בעיר, עם כל זאת היה צריך לאסור שכן היחוד אסור מצד עצמו.

צריך לומר כי ביחוד רמזה תורה שיש סוג נוסף של קריבה לעריות והוא הימצאות באופן שיש בו חשש ביאה. שהרי בפסוק עצמו לא כתוב מפורש איסור יחוד והאיסור נלמד מלשון הכתוב "בסתר" כמו שכתב הפני יהושע. חז"ל פירשו שכוונת הכתוב לאו דווקא לסתר ממש אלא שבסתר הוא דוגמא ליצירת מצב פסי ומחשבתי שבו איש ואשה עלולים לזנות כעת, דבר זה גופא אסרה תורה והגדירה מציאות זו כקריבה. מצב זה יכול להיות כאשר שניהם נמצאים בסתר בבית סגור או לחילופין במקום פתוח שבו אין נפש חיה, כאשר המצב הוא כזה שאין שום מונע לא פסי ולא מחשבתי שיכול למנע מהם לעבור את העבירה.

מאידך אם ישנה מניעה מחשבתית, כגון שמישהו עלול להכנס, דבר שיוצר מחסום בושה, או שבעלה בעיר, דבר שיוצר מחסום של פחד, הרי למרות שפסית הם בסתר אך אינם נמצאים במצב של קריבה לעריות העלול לביאה אסורה ודבר זה לא אסרה תורה כי לא נחשב ליחוד ואינו קריבה. וכן הדין גם במצב הפוך, בו אין סתר אך יש מציאות של חשש ביאה, כגון יחוד עם שתי נשים [לסוברים שהוא דאורייתא], אמנם מצב זה אינו בסתר, שהרי הוא עם שתי נשים, אך כיון שאין מחסום בושה זהו מצב אסור.

כשם שבקריבה של חיבוק ונישוק שהוא מגע פסי שאינו יכול לגרום לביאה אסורה כעת [כיון שאינו בסתר], אלא בעתיד, אסרה תורה את גוף הקריבה למרות שהטעמא דקרא הוא למנוע שלא יבא עליה בעתיד. כנ"ל ביחוד שגם הוא סוג של קריבה

שהגדרתו יצירת מצב העלול להביא לידי ביאה אסורה כעת, אסרה תורה את גוף מצב היחוד שהוא סוג נוסף של קריבה לעריות האסורות מצד עצמם. אולם הגדרת המצב מתי נחשבת מציאות זו לקריבה ומתי לא נחשבת לקריבה, נתונה לחז"ל והם קבעו את הגדרים וקבעו כי בעלה בעיר אינו יוצר מצב של קריבה והוא דומה להתר של פתח פתוח.

ה. יחוד בחייב לאוין.

מצינו שיש הסוברים שיחוד אסור רק בחייבי כריתות ולא אסרו יחוד בחייבי לאוין. אם נאמר שיחוד הוא אסור עצמי, חילוק זה מובן כי אפשר לומר שדווקא בחייבי כריתות החמורים אסרה תורה גם יחוד, אך בחייבי לאוין התורה לא הרחיבה את האיסור כל כך. אולם אם נסביר שהאיסור הוא שמא יבא עליה יש להבין במה שונים חייבי לאוין מחייבי כריתות? וצ"ל לשיטתם כיון שאיסור יחוד הוא הרחקה וגדר וסייג מהתורה גזרה תורה רק בחייבי כריתות החמורים אפילו אם הוא רק חשש שמא יזנו, משא"כ בחייבי לאוין הקלים יותר לא גזרה תורה.

אולם עדיין צריך להבין מה החילוק שבין יחוד לקריבה. מדוע קריבה בחייבי לאוין אסורה, ואילו יחוד עמהם מותר [לפי אותם דעות]? צריך לומר שכיון שבקריבה לעריות יש צד חמור יותר מיחוד, התורה אסרה בקריבה לעריות גם חייבי לאוין, וסברה זו תתיישב בין אם נאמר שקריבה ויחוד הם איסור עצמי ובין אם הם משום גדר וסייג.

8. יחוד בזקן שאינו ראוי לביאה.

בציץ אליעזר^[41] הביא את דברי הזית רענן^[42] שדן האם יש יחוד בזקן שאינו בא לידי קישוי ולידי הוצאת זרע, וכתב על זה הזית רענן:

כי לכאורה יש להוכיח זה מדברי הרמב"ם פרק כ"ב מהלכות איסורי ביאה הלכה י' ומובא באה"ע סימן כ"ב סעיף י"א וז"ל תינוקת בת שלש ומטה ותינוק בן תשע ולמטה מותר להתייחד עמהן שלא גזרו אלא על יחוד איש הראוי ואשה הראויה לביאה עכ"ל ונידון השתא לנידון דידן כיון שאינו ראוי לביאה דמי לקטן פחות מבן תשע. אולם מרחק רב ביניהן דשאני קטן דאינו ראוי לביאה כלל אבל בנידון דידן כיון שיש לו רפואה כדאיתא להדיא בשבת דף קי"א ע"א לענין סירוס

(41) חלק ז סימן מ"ו.

(42) הוצאת מכון חכמת שלמה תשס"א אבן העזר סימן א עמוד שצ"ב.

אלא בזקן והאמר רבי יוחנן הן הן החזירוני לנערותי יעו"ש^[43], אמנם גם כן אין ראייה משם לאיסור דשאני לענין סירוס דלא גרע מקטן אבל לענין יחוד עדיין איכא למימר דכל זמן שלא עסק ברפואות תעלה מותר ביחוד.

ביאור דבריו: בתחילה רצה הזית רענן לדמות דין יחוד בזקן לדין יחוד בקטן, שכמו שקטן שאינו ראוי לביאה מותר ביחוד, ה"ה בזקן שאינו ראוי לביאה. אולם בשלב שני כתב לדחות דמיון זה, שכן אפשר שזקן הוא "בר ביאה", שהרי בזקן יש איסור סירוס משום שיכול להתרפא, וא"כ יש לומר שבזקן גם היחוד אסור שכן העובדה שיכול להתרפא הופכת אותו להיות "בר ביאה" שיחוד אסור בו, מה שאין כן בקטן שלעולם אינו בר ביאה בקטנותו. וחזר ודחה, שאין ללמוד מאיסור הסירוס לאסור זקן ביחוד, שכן ביחוד אנו דנים על המצב הנוכחי ובמצב זה אינו ראוי לביאה ואכן דומה דינו לקטן. ומה שאמרנו שיש בו איסור סירוס אין זה משום שהוא בר ביאה אלא משום שלא גרע מקטן שאסור לסרס עצמו משום שבעתיד יוכל להוליד, וה"ה זקן שכרגע אינו בר ביאה אך אסור בסירוס משום שיש אפשרות שיוליד בעתיד, ולעולם קטן וזקן שווים.

נראה שגם מה שכתב בשלב השני וגם מה שכתב בשלב השלישי הוא לסברא שיחוד הוא איסור עצמי ובקטן אין איסור יחוד משום שאינו בר ביאה, וכל הספק שלו הוא האם זקן נחשב בר ביאה כיון שיכול להתרפא או שאינו בר ביאה כל עוד לא התרפא.

לאחר מכן הביא הזית רענן ראייה שיש איסור יחוד בזקן שאין לו גבורת אנשים. הירושלמי בסוטה^[44] הסתפק האם הבעל מקנא לאשתו משני בני אדם, והסביר קרבן העדה על הירושלמי^[45] כי יסוד הספק הוא האם דין קינוי וסתירה תלוי באיסור יחוד או לא, וכיון שמן התורה אין איסור יחוד עם שני בנ"א, ייתכן שגם דין סתירה אין כאן. רב יודן שם פשט את הספק כי הדבר תלוי במחלוקת האם הבעל מקנא לה מאביה ומבנה או לא. ופירש הפני משה כי כוונת ר' יודן לפשוט שיסוד הספק הנ"ל בא לידי ביטוי במחלוקת אחרת, האם מקנא לה מאביה ובנה שבהם אין איסור יחוד. מי שאוסר באביה ובנה סובר כי דין קינוי לא תלוי באיסור יחוד, ולכן גם משני בני אדם מקנא לה, ומי שסובר שאינו מקנא לה מאביה ומבנה, סובר שדין קינוי תלוי בדין יחוד וכל שאין

(43) ביאור דבריו: הגמ' שם אמרה שמותר לשתות חומר מעקר, ועל זה שאלה הרי אסור לסרס? וענתה שההיתר הוא בזקן שפסק מלידה. על זה אמר ר' יוחנן כי הוא אחר שנהיה זקן הרפואות החזירו אותו לנערותו שיכול לשמש.

(44) דף ב ע"א על משנה ב.

(45) וכ"כ המל"מ בסוטה פ"א.

בו איסור יחוד אין בו דין קינוי, ולכן לא מקנא בפני שני בני אדם^[46]. נמצא שמדברי הירושלמי עולה שיש ספק האם יש דין קינוי גם כאשר אין איסור יחוד.

והנה בגמ' בסוטה^[47] מובאת מימרא דשמואל שאמר שחוף מקנין על ידו, ושואלת הגמ' על שמואל פשיטא? ולכאורה אם נאמר ששחוף מותר ביחוד, לא קשה, שכן חידושו של שמואל הוא שדין קינוי לא תלוי ביחוד ולמרות שבשחוף אין איסור יחוד, מ"מ יש בו קינוי. ומכך שהגמ' בכ"ז שאלה "פשיטא" יש להסיק כי לדעתה גם שחוף אסור ביחוד, ולכן פשיטא שיש בו קינוי. מכאן מוכיח הזית רענן ששחוף אסור ביחוד. הערה: עיין הסכמת הרב זלמן נחמיה גולדברג אות ג' מה שהעיר על ראיית הזית רענן.

מסקנת הזית רענן היא כי איסור יחוד בשחוף אסור מדאורייתא. אולם עם כל זה הסתפק הזית רענן מה הדין ביחוד שחוף עם נשים שאיסורם דרבנן וז"ל:

אמנם עדיין איכא למימר דזהו דווקא ביחוד אשת איש דאסור מדאורייתא, אבל בפנוי דלא איסורא אלא מדרבנן בכה"ג דל"ש לא גזרו רבנן, ואפשר לומר דכל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקנו.

והזית רענן לא הכריע בספק זה.

הזית רענן פשט מן הגמ' בסוטה כי זקן שנתבטלו כוחותיו אסור ביחוד, כמו שחוף שיחוד עמו אסור לדעתו, א"כ לדעתו איסור יחוד הוא איסור עצמי ולא רק גדר וסייג. יש להבין כיצד יענה על הראיה שהביא בתחילה מדין יחוד בקטן, במה שונה יחוד בקטן שמותר מיחוד בזקן שאסור. נראה לומר שהזית רענן קיבל את הסברא שאמר בסוף דבריו, שקטן וזקן שוים ושניהם אינם נחשבים ברי ביאה משום שאנו דנים על המציאות העכשוית שלא יכולים לבעול. אולם עם כל זאת לעניין יחוד יש לחלק בין יחוד בזקן שנאסר לבין יחוד עם קטן, טעם הדבר הוא משום שהזית רענן סובר שיחוד הוא איסור עצמי, אך סובר כפי שכתבנו לעיל בישוב היתר יחוד עם קטן לסוברים שיחוד הוא איסור עצמי, שהתורה אסרה רק במי ששייך בו איסור ביאה אך במי שלא שייך בו איסור ביאה לא שייך איסור יחוד. וא"כ בקטן שאין איסור בביאתו, שכן גם אם יבא על אשה אינו אוסרה לבעלה, לא שייך בו יחוד, אך בזקן שאינו יכול לבעול, סוף סוף שייך בו דין ביאה שהרי בגברים גדולים יש איסור ביאה, ומה שיש לו בעיה רפואית לבעול אינה מוציאה אותו ממעגל האנשים שאסורים בביאה, וא"כ גם יחוד אסור בו, ודומה הוא לאדם ישן שאסור ביחוד למרות שעכשיו אינו יכול לבעול, משום ששייך בו מציאות הבעילה.

(46) ולמרות שמבואר בסוטה דף כ"ד ע"ב כי מכל העריות מקנין צ"ל דווקא בעריות שיש בהם איסור יחוד.

(47) דף כ"ז ע"ב.

הציץ אליעזר מביא בשם הרב אלישיב שכתב לו כי אמנם לפי פרשני הירושלמי ראיית הזית רענן ראייה אך ניתן לפרש את הירושלמי אחרת, וגם בעמודי ירושלים על הירושלמי פירש אחרת את דברי הירושלמי ולא לענן תלות קינוי ביחוד. ועוד שהרי לסוברים בדעת הרמב"ם כי יחוד אינו מדאורייתא, א"כ מהתורה אין לתלות קינוי שהוא מהתורה ביחוד, ועל כרחנו לפרש אחרת בירושלמי. גם הציץ אליעזר כותב לדחות את ראיית הזית רענן באופן נוסף והוא כי אפילו לדברי הפני משה וקרוב העדה אפשר לומר כי לבבלי היה פשוט כי איסור קינוי אינו תלוי באיסור יחוד ולכן שאל פשיטא.

גם הדבר הלכה ^[48] כתב לדחות את ראייתו של הזית רענן, והוסיף מסביר כי כיון שכל איסור יחוד הוא שמא יבא עליה, א"כ לא שייך לאסור בזקן או שחוף שאינו יכול להתקשות, וגם מדרבנן אין מקום לאסור יחוד במקום שבטוח שלא יבא לידי ביאה ביחוד כזה. ועוד, שהוא חשש רחוק שהיא תתפתח להבעל לאדם בעל אבר מת מאחר שלא הוא ולא היא נהנים מביאה כזו יותר מאשר קירוב בשר רגיל שבגללו אין אנו אוסרים יחוד, אלא רק בגלל חשש ביאה.

השגתו בנויה על הנחה כי יחוד אסור משום חשש ביאה, שלדעתו יחוד אינו אסור עצמי אלא גדר וסייג ולכן סיים:

אמנם מהתוס' והמאירי ומהרש"ל משמע דכה"ג מותר אפילו ביחוד דאורייתא וכ"מ מהעיון יעקב.

אולם כבר כתבנו לעיל בדעת הזית רענן שלדעתו יחוד הוא איסור עצמי, וא"כ קושיא זו לא קשה לשיטתו.

גם האגרות משה ^[49] דן בעניין יחוד בזקן וחלש וכתב:

דמדאורייתא אף שג"כ ברור שטעם האיסור הוא משום חשש זנות דלכן איכא חלוק בין יחוד עם אמו ועם בתו שמותר ובין יחוד דשאר עריות שאסור, מ"מ אפשר שהוא רק טעם להאיסור שמצד זה נאסר ענין היחוד, אבל האיסור יחוד בשביל זה בא"א ושאר עריות נאסר אף כשליכא הטעם. וילפינן נמי אחותו להיתר דהוא נמי להוציא מכלל האיסור עצם אשה זו, ואף שלא דמיא אחותו לאמו ובתו שבדירה בקביעות איזה זמן אסור באחותו, ואם בנשים שאסור היחוד אסור אף כשליכא חשש שיעברו על האיסור אין למילף אחותו מאמו ובתו להיתר אף כשליכא חשש ביחוד דלפרקים מאחר דאיכא חשש בקביעות, ונצטרך לומר לדידיה שמה שבקביעות אסור עם אחותו הוא רק מדרבנן.

(48) פרק ב הערה י"ב.

(49) אבן העזר ח"ד סימן ס"ה ס"ק י.

אבל הוא דוחק דיותר משמע דבליכא חשש ביאה לא נאסר ביחוד מדאורייתא שביחוד הוי האיסור כשאיכא הטעם דלכן שייך לחלק באחותו בין קביעות לפרקים בפשיטות, וגם הא דבעלה בעיר אין בה משום יחוד לסתם איניש ולאילו דגייסו בה הוא יחוד, לא שייך לומר אם נימא דהוא דין קבוע שאף שליכא הטעם דחשש ביאה נמי אסור דא"כ הי"ל לאסור גם לכולהו אינשי^[50], אלא משמע מזה דהאיסור הוא דוקא כשאיכא טעמא דשמא יעברו על האיסור שלכן כיון שלסתם אינשי דלא גייסו בה ליכא החשש דתזונה עמם כשבעלה בעיר ליכא האיסור יחוד עמהם, אף דלאילו דגייסו בה איכא איסור יחוד ואף שיש סברות דחוקות לחלק לא מסתבר, והאיסור הוא דוקא כשאיכא החשש דקפיצת היצר דזנות.

בשלב הראשון רצה האג"מ לומר שיחוד אסור באיסור עצמי גם כשאין חשש ביאה, ומה שהתירו להתייחד עם אמו ובתו, הוא משום שהם לא שייכים כלל בעיקר הטעמא דקרא, אך כל מצב שביסודו שייך לטעמא דקרא, גם אם יש מציאות מסויימת בה הטעם לא שייך, עדיין האיסור עומד בתוקפו. לפי זה נדרש האג"מ להסביר את דין יחוד עם אחותו, שהותר לפרקים ונאסר בקביעות, שכן אם יש מצב בו יחוד זה אסור [בקביעות] אזי הוא אסור לעולם [גם לפרקים] כי הוא בכלל האיסור ושייך בו טעמא דקרא. לכן הוצרך האג"מ לומר שלדרך זו יחוד עם אחותו [בקביעות] אסור מדרבנן בלבד וממילא מעיקר הדין היה צריך להיות מותר בכל מצב ורק רבנן אסרו בקביעות.

אולם לאחר מכן הקשה האג"מ על הבנה זו מדין בעלה בעיר, כיצד הוא מותר בדר"כ הרי יש מצב בו הוא אסור [בגייסי בה], וא"כ הוא בכלל האיסור ולא שייך לחלק בין בין מצב בו הטעם שייך לבין מצב שהטעם לא שייך. ולכן הסיק שאיסור יחוד תלוי בחשש ביאה, וכשאין חשש ביאה אין איסור יחוד, "והאיסור הוא דוקא כשאיכא החשש דקפיצת היצר דזנות", ולכן מובן מדוע בבעלה בעיר אין איסור יחוד, למרות שבגייסי בה יחוד אסור גם בבעלה בעיר, שכל תלוי בחשש הביאה.

האג"מ הקשה על הסברא שיחוד הוא איסור עצמי מהיתר בעלה בעיר, שבאשה רגילה מותר ובאותה מציאות אסור להתייחד עם אדם שלבו גס בה, ולכאורה אם נאמר שיחוד הוא איסור עצמי, יש לאסור בבעלה בעיר גם אם לא גייסי בה שהרי באנשים שלבם גס

(50) דבריו צריכים ביאור. אם איסור יחוד הוא איסור עצמי, הסיבה שבעלה בעיר צריך להיות אסור הוא משום שבאשה זו שייך יחוד כשבעלה בעיר וא"כ גם כשאין בעיר יש לאסור, דלא דמי בעלה בעיר לאמו ובתו שלא שייך בהם יחוד כלל. וא"כ לא מובן מדוע האג"מ מבין שהיה לאסור בעלה בעיר רק משום שבגייסי בה גם בעלה בעיר אסור, הרי גם ללא זה יש קושיא על היתר בעלה בעיר? אולם לפי מה שכתבנו לעיל שבעלה בעיר הותר כי הוא "מציאות" שלא שייך בה כלל יחוד, כי צריך יחוד גם במחשבה, אפשר להסביר את דבריו. העובדה שיש מצב של היתר יחוד בגייסי בה מלמד שבעלה בעיר הוא לא מצב מוחלט של מציאות ללא יחוד, וא"כ יש לגזור גם בלא גייסי בה.

בה לא מועיל ההיתר של בעלה בעיר. אולם נראה שאין מכאן דחיה להבנה שיחוד הוא איסור עצמי, שכן אפשר ליישב כמו שכתבנו לעיל להגדיר את איסור יחוד כחלק מקריבה לעריות כמבואר בלשונו הסמ"ג והחינוך, והיינו שיש כאן סוג נוסף של קריבה. חז"ל הגדירו את הקריבה שע"י יחוד כמציאות נפשית שבה הגבר והאשה חשים קירבה העלולה להביא אותם לידי עבירה, מצב זה יכול להיות בחדר סגור או במקום פתוח כשאין אנשים וכפי שכתבנו לעיל. כאשר המצב הנפשי הזה חסר הרי שאין כאן מציאות של יחוד, כי היחוד הפיסי הוא רק מכשיר ליחוד הנפשי, היינו הרגשה שהנה ניתן לעבור עבירה, והרגשה זו היא הקריבה שאסרה תורה, לכן כאשר בעלה בעיר לא נוצרת אותה קירבה נפשית בגלל הפחד הטבעי של האשה. לפי זה מובן מדוע בגייסי בה הדין שונה, כיון שהעובדה שגייסי בה גורמת שאין כאן פחד, ושוב קיימת קריבה הנכללת בכלל יחוד. לכן לא שייך להקשות אם הוא איסור עצמי נאסר גם בעלה בעיר כפי שאוסרים באתו מצב אם גייסי בה, כיון שבעלה בעיר כשלא גייסי בה זה כלל לא מציאות של יחוד כי הגדרת יחוד זה מצב של קירבה. וכי אם נאמר שיחוד הוא איסור עצמי נאסר גם להיות זה עם זו גם כשאננם מתייחדים [כגון פתח פתוח וכו']? ודאי שלא, וממילא כשבעלה בעיר נחשב שאינם במצב יחוד. אך כאשר אנו באים לדון על אדם שלא יכול לבעול המצב שונה, כאן זוהי מציאות של יחוד פיסית ונפשית, אלא שיש כאן חסרון טכני שאינו יכול לבעול, וא"כ יש יחוד ואין חשש ביאה, ודומה הדבר ליחוד עם אדם כפות שהוא ודאי אסור ⁶, שכן לו יצויר שיכול היה לבעול היה בועל כיון שנמצא במצב של יחוד, לכן גם אם יש בעיה טכנית שאיננו יכול לבעול זוהי מציאות של יחוד, וממילא אם יחוד הוא איסור עצמי גם מציאות זו אסורה.

בעקבות מסקנתו מתייחס האג"מ לדין יחוד באדם זקן שברור על פי רופאים שאינו יכול להתקשות:

ובעובדא דזקן וחלש שנתבטלו כל כחותיו ולא שייך לבא לידי קישוי היה שייך להתיר אם היה זה ברור, אבל לא אפשר לידע זה בודאי בזקנים וחלושים שנתמעטה התאווה והרצון ואיכא מציאות דיתעורר אצלם תאווה פתאום. ועיין בקידושין דף פ"א ע"ב בעובדא דר"ח בר אשי דכבר עברו כמה שנים דפריש מאשתו מצד זקנתו כדפרש"י, ומוכרחין לומר דלא היה יכול להתקשות ולבעול מצד זקנתו דאל"כ הרי היה מחוייב במצות עונה לאשתו ומ"מ הרי חזינן דהיה שייך להתאוות ולהתקשות ולבעול רק שהיה צריך יותר עניני הרהור שיעוררוהו להתקשות שיוכל לבעול, שלכן בכל זקן וחלש יש להסתפק בזה ואסור ביחוד, ואולי גם הזית רענן איירי בזקן וחלש

⁶ הערת הרב נבנצל: צ"ע אולי הוי כאילו הוא נעול בחדר נפרד.

כזה^[51]. אבל בזקן וחלש שהוא חולה ושוכב במטה וידוע שלא יכול להתקשות ולבעול ע"פ רופאים מצד מחלתו מסתבר שליכא איסור יחוד, ויש שהחולה מרגיש זה בעצמו עיין בט"ז יו"ד סימן של"ה סק"ה, אבל פנויה טהורה שאיסורה רק מדרבנן מותרת להתייחד עם כל זקן חלש שאינו יכול להתקשות לפי הרגשתו בעצמו ופירש מאשתו בשביל זה דדבר רחוק הוא שיתקשה ואין לו לחוש ביחוד דרבנן לזה^[52].

בהוספות לספר דבר הלכה^[53] כתב בשם החזו"א "דסתם זקן אף מופלג אסור ביחוד", למרות שלדעת החזו"א יחוד נאסר רק משום גדר וסייג ולכאורה לא מובן מדוע לאסור יחוד כשאין חשש ביאה. פסיקה זו אפשר לאור מה שכתב האג"מ שגם זקן מופלג יכול לבעול בגירוי גדול. וכך כתב שם גם בשם הדברי מלכיאל^[54] לאסור יחוד עם זקן מופלג.

מצאתי בשו"ת שו"ת הרשב"א^[55] שנשאל:

שאלת עוד אם אחר נתינת הגט נשארה האשה עם הבעל והרי הוא מסוכן וכמעט שאינו שולט באיבריו וכנטרפה דעתו. ורבים נכנסין ויוצאין לפניו לשמש אלא שלא העמידו עדים במתכוין בינו לבינה מה דינו.

המקרה בו עוסק הרשב"א הוא בשכיב מרע שגירש את אשתו, כנראה כדי שלא תזדקק ליבום. אשתו נשארה לעזור לו ולסעדו בחליו. על פי דין המתאחד עם גרושתו וששים לקידושין. לאור זאת נשאל הרשב"א על מצב בו אין עדים שמקפידים שלא יתייחדו אך רבים נכנסים ויוצאים, האם יש לחוש כאן ליחוד ולקידושין או לא. בתוך התשובה כתב הרשב"א שם:

ומיהו אפי' משום חשש קידושין היה נראה דליכא הכא. חדא דלמי שהוא גוסס היה נראה שאין לחוש וכמו שאמרת דאפילו לבעול אין פנאי. אלא שבירושלמי אמרו בפר' מי שאחזו תני אף המסוכן אמר רבי יעקב בר אחא מעשה היה כיון שבעל מת.

(51) הזית רענן כתב אבל לענין יחוד עדיין איכא למימר דכל זמן שלא עסק ברפואות תעלה מותר ביחוד מבואר בדבריו שרק על ידי רפואות יכול לבא לידי קישוי ולא על ידי גירוי אפילו חזק.

(52) פסיקה זו מבוססת על מה שהוכיח בתחילת התשובה שם מסנהדרין כ"א ע"א שביחוד דרבנן אפשר להקל לצדיק, והיינו שרבנן לא גזרו דומיא דדאורייתא.

(53) דף קנ"ט.

(54) סוף סימן ק"ב.

(55) חלק א סימן אלף רמ"ג, והובאו דבריו בבית שמואל סימן קמ"ח ס"ו ובשו"ת ראנ"ח חלק א סימן ו.

בשלב ראשון חשב הרשב"א להתיר יחוד עם גוסס כיון שהוא "מסוכן וכמעט שאינה שולט באבריו וכנטרפה דעתו", אלא שחזר בו מכיון שמצא בירושלמי שהיה מעשה במסוכן שבעל וכיון שבעל מת, ומכאן לומד הרשב"א שגם בשכיב מרע, עליו הוא נשאל, יש לחוש שמא יבעל.

מבואר בדבריו על פי הירושלמי כי לענין חשש קידושין חוששים שיבעול אפי' במצב של שכיב מרע "שאינו שולט באבריו וכנטרפה דעתו", וא"כ לפי סברא זו גם הסוברים שיחוד הוא גדר וסייג צריכים לאסור יחוד עם זקן, וא"כ קשה על המתירים יחוד עם זקן.

אפשר לחלק ששכיב מרע הוא אדם שיכול לבעול אלא שכרגע הוא חולה ולכן לא יכול לבעול, משא"כ בזקן שאין לו כבר גבורת אנשים. למרות שקשה לחלק כן שבלשון שאלה מבואר שהרשב"א עוסק באדם שאינו שולט באבריו, וא"כ אדם זה לא גרע מזקן, וצ"ע.

9. מצבים בהם יש נ"מ ביסוד איסור יחוד.

1. **יחוד עם אשה מעוברת** - לאור האמור יש לדון ביחוד עם אשה מעוברת שהגיע זמנה ללדת, שלכאורה מחמת צירי הלידה שאחזזה אין לחוש בה לביאה. אם נאמר שיחוד הוא איסור עצמי ודאי שבכה"ג יש לאסור, ונצריך שבעלה או אדם המותר ביחוד עמה יסע עמה לביה"ח. אולם לכאורה אם נלך בדרכם של האחרונים הסוברים שיחוד נאסר רק משום גדר וסייג, יש להתיר יחוד במקרה זה.

בדבר הלכה ^[56] התייחס למציאות זו, ולמרות שסובר שאיסור יחוד הוא רק משום גדר וסייג שמא יבא עליה, האריך להוכיח מן הפוסקים:

שאשה שהגיע זמנה ללדת ואחזזה צירי לידה, וגם יושבת על המשבר, ראויה היא לביאה ולפי זה איסור יחוד עמה.

ומבואר שמבין שגם בזמן הצירים האשה ראויה לביאה ולכן יש לאסור בה. בהמשך הובאה שם תשובת הגרש"ז אורבאך לפסיקת הדבר הלכה, ושם כתב שראיותיו קלושות, אך הסכים עמו לדינא כי "אין לחדש מעצמינו שאינה ראויה לביאה באותה שעה", ועוד הוסיף שהצירים שוככים לפעמים ויש בה חשש ביאה.

דבריהם אולי מסתברים בשלבים הראשונים של הצירים, אך קשה לומר כן גם בשלבים מתקדמים של הצירים, תמוה לומר שאשה שיש לה צירים תכופים ראויה להתפתות, ואפילו בשעה ששוככים ציריה לא נראה שתפתה כאשר היא בין

הצירים^[57]. אך כאמור אם נאמר שיחוד נאסר באיסור עצמי אין צורך לכל זה וודאי שיש כאן איסור יחוד.

בשו"ת הרדב"ז^[58] התייחס לחשש ביאה במישוש דופק של אשתו נדה כשהיא חולה וכתב שם:

וחששא רחוקה היא שיבא עליה מכמה טעמי חדא כיון שהגיע חוליה עד שצריך אחר להשכיבה ולהקימה אין אדם מתאווה לה כי אין אדם מתאווה אל המתה. ותו כיון שהיא חולה ויש לה חולשה לא תניחנו ולא חיישינן שמא יבא עליה באונס. ותו דאפי' הנכרים מרחיקין את הנדה כ"ש ישראל הקדושים וכ"ש מיתה וחולה.

וא"כ ודאי שכך היא המציאות באשה שהתחילו ציריה.

2. **יחוד עם אדם שנקטע לו הגיד** - נ"מ נוספת בחקירה זו היא מה הדין באדם שנקטע לו הגיד ואין רפואה למכתו. אם נאמר שאיסור יחוד הוא איסור עצמי הרי שיש לאסור במקרה זה, אולם אם יחוד נאסר רק משום גדר וסייג, הרי שיהיה מותר להתייחד.

3. **יחוד עם אדם מורדם או משותק** - מה דין יחוד עם אדם שהוא צמח או משותק בפלג גופו התחתון, וכן יחוד עם אדם המורדם ואינו בהכרה, שכן פעמים רבות אנשים אלו זקוקים לטיפול צמוד של אחות סיעודית. אם נאמר שיחוד הוא איסור עצמי, יש לאסור גם כאן, אך אם נאמר שהוא גדר וסייג אין לגזור במצבים אלו.

4. **יחוד בפחות משעור ביאה** - צ"ע במקום שאין אפשרות לשהות שעור ביאה כגון מעלית העוצרת כל זמן קצר, אם האיסור משום גדר וסייג יהיה מותר כי אין אפשרות ביאה אך אם הוא איסור עצמי לכאורה יהיה לו דין חצי שיעור האסור. אך כל זה אינו נכון כי כאן כו"ע יודו כי זה כמו בית שדלתו נפתחת כל דקה שלא נחשב כלל ליחוד, וכן דומה הדבר ליחוד באופן שידוע שתוך דקה יכנסו לחדר שמצב זה לא נחשב כלל יחוד [וכעין חצי מלאכה], וכפי שכתב הגרש"ז אוירבך זצ"ל בהסכמתו לדבר הלכה:

ולענ"ד נראה דהן אמנם שיחוד במקום שאי אפשר לשהות כשיעור טומאה לאו יחוד הוא כלל ופשוט הוא כביעתא בכותחא שגם להסוברים דיחוד אסור מה"ת ואיכא עליהם איסור עשה אפי"ה לא שייך בכגון דא לחשוש ולאסור משום חצי שיעור שהרי גם אם הפתח פתוח לרה"ר איכא נמי שעה פורתא שהם ביחידות אשר אי אפשר כלל לשום אדם לראותם ואפ"ה שרי ולכן אך למותר הוא להאריך בזה.

(57) ובעיקר תמוה על הדבר הלכה, שלעיל הבאנו שהקשה על דברי הזית רענן שאסר יחוד בשחוף, שאין להם תאוה בביאה כזו ומדוע נחוש שיבואו לאיסור? ואם כך הוא בשחוף ודאי שכך הוא באשה הכורעת ללדת.

(58) חלק ד סימן ב.

הערה : עיין נ"מ נוספת שהובאה בהסכמות הרב זלמן נחמיה גולדברג שליט"א אות ד' ושם ציינו לעיין בשערי יושר.

10. זאת תורת העולה.

1. ישנן שתי אפשרויות להסביר את איסור יחוד. אפשרות ראשונה היא לומר שהוא משום גדר וסייג, שמא יבוא עליה, והתורה עשתה סייג לדבריה. לפי זה בכל מקום בו אין לחוש לביאה, אין איסור.
2. מאידך אפשר להסביר שהטעם שאסרה תורה יחוד הוא משום גדר וסייג שלא יבוא לידי ביאה, אולם לאחר שהתורה אסרה יחוד, זהו איסור עצמי וכל מצב יחוד אסור, גם אם לא שייך בו חשש ביאה.
3. לגבי איסור קריבה לעריות מצינו התייחסות בכמה מקורות לשאלה האם הוא איסור עצמי או גדר וסייג.
4. המסילת ישרים כתב שהוא איסור עצמי, וכן כתבנו גם בדעת שער המלך.
5. בדעת הבית הלוי כתבנו שאפשר שחולק עליו וסובר שקריבה לעריות אינה איסור עצמי אלא גדר וסייג, אך כתבנו שאין הכרח לומר כן ואפשר שלדעתו יחוד הוא איסור עצמי, אולם רק באופן בו הביאה אסורה [גם אם היא בלתי אפשרית במציאות] - אז יש איסור קריבה, אך כאשר הביאה מותרת [יבום] - היחוד מותר, וא"כ גם לדעתו יחוד הוא איסור עצמי.
6. דעת הנחפה בכסף והקרית מלך רב היא שקריבה לעריות נאסרה משום גדר וסייג, וא"כ כשאין לחוש לביאה אין איסור תורה של קריבה לעריות.
7. הקרית מלך רב כתב כן גם לגבי יחוד. בנחפה בכסף אין מבואר מה הדין ביחוד, אך כתבנו שמסתבר שלדעתו גם יחוד הוא רק משום גדר וסייג.
8. מדברי הזית רענן נראה שיחוד הוא איסור עצמי ולא רק גדר וסייג.
9. הרב שך כתב שיחוד הוא איסור עצמי והוכיח כן מן התוס', אך החזו"א דחה את ראיתו וסבר שיחוד אסור רק משום גדר וסייג. גם הדבר הלכה כתב כדעת החזו"א והוסיף כי אפילו הסוברים כי קריבה היא איסור עצמי - מ"מ יחוד הוא רק סייג.
10. האג"מ הסתפק בחקירה זו והכריע שאיסור יחוד הוא מצד גדר וסייג.
11. כתבנו שאין נראה לנו לחלק בין איסור קריבה לאיסור יחוד, כי מלשונות הרמב"ם והסמ"ג והחינוך נראה שדינם שווה, ובשניהם הטעם שמא יבוא לגלות ערוה. אם קריבה היא איסור עצמי ה"ה באיסור יחוד, ואם איסור יחוד הוא משום גדר וסייג ואינו איסור עצמי - ה"ה קריבה לעריות.
12. למעשה, כיון שרוב האחרונים מבינים שיחוד הוא משום גדר וסייג, נראה שיש לסמוך על דעה זו להקל בשעת הצורך.

13. ישנה מחלוקת אחרונים לגבי ביאה באבר מת: לדעת הב"ש והשבות יעקב יש בביאה זו איסור תורה, ולדעת הלבוש, בן השער אפרים והעצי ארזים ברמב"ם, ביאתו אסורה מדרבנן בלבד.

14. לאור זאת כתבנו לדון ביחוד עם שחוף – שהוא אדם שאין ביכולתו לבעול בקישוי⁶, שאם יחוד הוא איסור עצמי אזי יש לאסור יחוד בשחוף לכל הדיעות, ואם יחוד הוא איסור משום גדר וסייג, לכאורה תלוי דינו בשאלה האם ביאתו אסורה או לא.

15. לסוברים שביאתו מותרת מן התורה, ודאי אין בו איסור יחוד מן התורה.

16. לסוברים שביאתו אסורה מן התורה, ייתכן שיחוד עמו אסור. מאידך ראינו לגבי איסור קריבה לעריות בשחוף, שהנחפה בכסף כתב שכיון שאין לו תאוה, אזי הקריבה אסורה בו רק מדרבנן, והקרית מלך רב כתב שאין איסור בדבר אלא מכוער הוא. א"כ לכאורה גם ביחוד יש לאסור מדרבנן לדעת הנחפה בכסף, אולם הציץ אליעזר כתב שרק בקריבה יש להחמיר אך לגבי יחוד כו"ע מודים להקל שאין כל איסור. לדעתי אין דברי הצי"א מוכרחים, כיון שי"ל שיחוד חמור יותר מקריבה שבו החשש הוא לביאה עכשווית ולמרות שכאן הוא שחוף.

17. לגבי זקן שנתבטלו כוחותיו, הזית רענן כתב שכמו שיחוד עם שחוף אסור [לדעתו] גם יחוד עם זקן כזה אסור, והסברנו שלדעתו יחוד הוא איסור עצמי.

18. הרב אלישיב והציץ אליעזר דחו את ראית הזית רענן להחמיר בשחוף, ולכן הסיק הצי"א שכמו שיחוד בשחוף מותר, גם יחוד בזקן שנתבטלו כוחותיו מותר.

19. דעת החזו"א לאסור יחוד בזקן, למרות שסובר שאיסור יחוד הוא משום גדר וסייג, והסברנו בדעתו כי חושש שמא ע"י גרוי חזק יבא לידי ביאה, וכך סובר גם הדברי מלכיאל.

20. גם האגרות משה דן ביחוד עם זקן, וכתב שאם הרופאים מעידים שאינו יכול לבעול, יחוד עמו מותר [שכן לדעתו יחוד הוא משום גדר וסייג], אך אם אין ודאות כזו, יש לאסור יחוד עמו מחשש שיבוא לידי ביאה ע"י גרוי גדול [אלא שכתב שכל זה ביחוד עם אשה האסורה מן התורה אך ביחוד עם אשה האסורה מדרבנן הותר].

21. הבאנו כמה השלכות מעשיות העולות ממחלוקת זו:

א. יחוד עם אשה מעוברת – אם יחוד הוא איסור עצמי, יחוד עימה אסור, אולם אם יחוד הוא משום גדר וסייג, הדבר הלכה והגרש"ז אויערבך כתבו לאסור יחוד עמה, אך כתבנו שנראה שבשלבי לידה מתקדמים יתירו יחוד עמה.

ב. אדם שנקטע לו הגיד – אם יחוד אסור באיסור עצמי, יחוד עמו אסור⁷, אך אם יחוד הוא משום גדר וסייג נראה להתיר יחוד עמו.

⁶ לפי הערת הרב נבנצל לעיל, גם לשיטה זו אין איסור יחוד עמו.

ג. יחוד אחות סיעודית עם אדם מורדם או משותק - אם נאמר שיחוד הוא איסור עצמי, יש לאסור גם כאן, אך אם נאמר שהוא גדר וסייג אין לגזור במצבים אלה.